

Формування комунікативної компетенції студентів ВНЗ у процесі навчання іноземної мови

Наталія ТЕРЕЗЮК,

викладач англійської мови Агротехнічного коледжу Уманського ДАУ

Перехід до нового етапу розвитку виробництва, зумовленого інтеграційними процесами, висуває нові вимоги до якості підготовки фахівців. Водночас за умов ринкової економіки відбуваються значні зміни і в структурі професійної діяльності фахівців, змісті праці, виникають нові, універсальні професії. Відповідно до особливостей сучасного етапу розвитку суспільства і перспектив економіки та соціальної сфери змінюється роль, функції фахівців середньої ланки, зростають вимоги до їхньої компетентності, якості праці, готовності успішно працювати в умовах відкритого світового інформаційного простору. Іншого значення набуває нині і процес професійного становлення особистості. Це процес, який за формою і змістом є полісистемною освітою. Він охоплює довготривалий період життя людини: з початку формування професійних намірів до того моменту, коли вона закінчує працювати.

Поняття «професійне становлення» є багатоаспектним. Його розглядають, по-перше, як форму професійної соціалізації й індивідуалізації, по-друге, як частину життєвого шляху особистості, по-третє, як специфічну форму професійного розвитку і навчання й, по-четверте, як специфічну форму активності особистості. Такий аналіз дає змогу визначити соціальні й індивідуальні складові професійного розвитку, особистий сенс професіоналізації, механізми перетворення якостей особистості на професійно значущі, а також розкрити систему форм професійної активності, в межах яких вирішуються завдання професійного розвитку.

Специфіка підготовки фахівця у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації полягає в тому, що багато завдань є водночас навчальними і професійними. Вирішуючи навчальні завдання, студент оволодіває способами вирішення завдань майбутньої професійної діяльності.

Завданням професійного становлення особистості є підготовка фахівця, якому притаманні всебічна освіченість, нестандартне мислення, широкий кругозір, професіоналізм, громадянська активність, духовна, моральна і професійна підготовленість до роботи за обраним фахом. Якість професійної підготовки стає життєво важливою для самого спеціаліста, оскільки багато в чому визначає ступінь його конкурентоспроможності на ринку праці і відповідно можливість обійняти престижну і добре оплачувану посаду. Пріоритетом для сучасного суспільства є професіонал, чия особистість і ціннісно-змістова сфера визначають результати його праці, водночас він і сам змінюється внаслідок виконуваної роботи. Сьогоднішній розвиток освіти завдяки інтенсивному впровадженню комунікаційних технологій, розширенню інтеграційних процесів потребує від професіонала вміння вільно орієнтуватися в потоці нової інформації, систематизувати її і використовувати в практичній діяльності. Професійна компетентність і висока результативність праці сучасного фахівця залежать від ефективності використання інформації, яка постійно оновлюється. З цих позицій іноземна мова є важливим засобом розширення професійних знань.

Навчання професійної іншомовної лексики присвячено дослідження Л.Абросимової, Л.Богаतिकової, І.Драгомирецького, С.Коломієць, Л.Михайлової, О.Тарнопольського, В.Топалової; комунікативний підхід до навчання іноземних мов розглядали Л.Біркун, С.Брумфіт, О.Волобуєва, Л.Голубенко, Р.Джонсон, Т.Дученко, Т.Левченко, Д.Манбі, Є.Пассов, С.Савіньон, М.Свейн; контекстне й особистісно орієнтоване навчання було предметом дослідження О.Вербицького, М.Євтуха, Л.Кондрашової. Проте аналіз джерел засвідчує, що в теорії педагогіки не означено специфіки і пов'язаних з нею можливостей формування іншомовної комунікативної компетенції у розв'язанні проблеми професійного становлення фахівця конкретної галузі, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Нині суттєво зростає необхідність розроблення інноваційних методик, упровадження яких дасть змогу поглибити професійні знання студентів,

розвинути вміння, отримати і передати інформацію, сформувати у майбутніх фахівців значущі в їхній діяльності гуманістичні цінності. Відповідно формування іншомовної комунікативної компетенції є необхідною умовою майбутньої ефективної професійної діяльності.

Комунікація (від лат. *communicatio* – робити загальним, пов'язувати, спілкуватися) – процес обміну думками, ідеями, уявленнями, емоційними переживаннями й інформацією, спрямований на досягнення взаєморозуміння і взаємовпливу партнерів з комунікації. Головна мета кожного учасника комунікативного процесу – бажання, щоб його зрозуміли. Для досягнення взаєморозуміння необхідною є певна сукупність знань, навичок, умінь, які характеризують соціально значущі якості особистості [2, с. 22]. Цей термін у сучасній науці часто вживають разом із поняттям «спілкування». У психологічному словнику комунікацію визначено як змістовий аспект соціальної взаємодії [7]. Оскільки будь-яку взаємодію здійснюють в умовах безпосередніх і неопосередкованих стосунків з іншими людьми, вона охоплює комунікативний аспект. Основні функції комунікативного процесу полягають у досягненні соціальної спільності при збереженні індивідуальності кожного її елемента.

Комунікативна компетенція, що є невід'ємною складовою комунікативної культури, в багатьох професіях є однією з головних характеристик особистості. Високого рівня компетенції вимагають сьогодні від фахівців у всіх галузях суспільного життя. У зв'язку з цим компетентнісний підхід є підставою для оновлення змісту сучасної освіти.

Нині в соціально-гуманітарній сфері науки співіснують різні характеристики комунікативної компетенції. Варта уваги думка Д.Ускової, котра вказує на недостатнє розроблення теоретичних підвалин, які б дали змогу вибудувати несуперечливу класифікацію психологічних і педагогічних явищ, що належать до різних видів компетенцій, зокрема професійної і комунікативної [9, с. 117]. У розробках стандартів освітніх програм і навчальних планів Європейського фонду освіти поняття «компетентність» і «компетенція» трактуються однаково: «здатність робити щось добре або ефективно»; «відповідність вимогам, що висувають при прийомі на роботу»; «здатність виконувати особливі трудові функції» [8].

Термін «комунікативна компетентність» уперше запропонував у 1965 р. американський учений Д.Хаймс. Це поняття він увів у науковий обіг як альтернативне поняттям «ідеальний комунікант» і «лінгвістична компетентність», запропонованим Н.Хомським. За Н.Хомським, суть цих понять становить правильне, грамотне, безпомилкове вживання мови. А.Холлдей визначав комунікативну компетентність як внутрішню готовність і здатність до мовного спілкування [3].

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дав змогу дійти висновку, що нині немає

єдиного підходу до визначення поняття «комунікативна компетенція». Так, Е.Коротков вважає, що це комплекс можливостей ефективної поведінки для вирішення нетрадиційних завдань у життєвих ситуаціях і професійній діяльності [6]. Д.Ізаренков, визначаючи комунікативну компетенцію студентів-нефілологів, пропонує враховувати такі чинники: 1) здатність спілкуватися – складне вміння, яке набувають або формують у процесі природного пристосування людини до життєвих умов у певному мовному середовищі або шляхом спеціального організованого навчання; 2) ця здатність може виявлятися в одному, декількох або зазвичай в усіх основних видах мовленнєвої діяльності [5]. Л.Знікіна дає таке визначення: «Професійно-комунікативна компетенція – інтегральне системне утворення загальнопрофесійних і міжкультурних знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей, які визначають здібності до комунікативної організації професійної діяльності в різних соціально-економічних і культурних умовах» [4]. Авторка виділяє це поняття як одну з головних компетенцій, до яких також належать: соціальна компетенція – здатність узяти на себе відповідальність у прийнятті професійних рішень; корпоративність; вияв толерантності до різних культур. Готовність самостійно набувати нові знання і вміння, реалізовувати власний потенціал є когнітивною компетенцією. Поняття соціально-інформаційної компетенції передбачає володіння інформаційними технологіями і здатність сприймати критику в джерелах соціальної інформації. «Спеціальна компетенція» не потребує додаткових роз'яснень, оскільки сама назва пояснює її як підготовленість до виконання конкретних вузькопрофільних функцій. Відповідно стає зрозумілим визначення професійно-комунікативної компетенції як інтегративного прояву ступеня професіоналізму фахівця (це і є соціальною компетенцією), що забезпечує ефективний вибір дій (а це персональна і когнітивна компетенції) для досягнення своїх цілей у команді (соціальна компетенція) через уміння спілкування (комунікативна компетенція) [там само, с. 16].

Розглядаючи поняття комунікативної компетенції, варто проаналізувати основні положення теорії комунікації. Серед філософів і соціологів означену проблему досліджували: Г.Андрєєва, Л.Архангельський, Л.Буєва, І.Кон, Б.Родіонов, В.Соковнін. Дослідження, присвячені проблемам комунікації, здійснили психологи: А.Леонтьєв, Р.Максимова, Н.Єрастов, К.Платонов, І.Шварц та ін. Деякі проблеми комунікації в педагогіці висвітлено у працях А.Амеліної, Г.Васильєва, Є.Корнієнко, С.Мельника, Є.Неудахіної, Є.Пасова, О.Салтикової та ін.

У межах вивчення комунікативної компетенції треба зазначити, що однією з вимог сучасної програми з іноземної мови (для середньої освітньої ланки) є реалізація комунікативного підходу в навчанні. Процес розвитку комунікативної компетенції неможливо розглядати окремо від формування

комунікативних умінь і здатності до спілкування. Більше того, спілкування, комунікативний простір часто розглядають як умови, що підвищують ефективність іншомовної освіти. Основним положенням, яке об'єднує різні напрями в методиці і різні традиції викладання, є ідея навчання нерідної мови з самого початку як засобу спілкування та ідея спілкування як засобу вивчення мови. Аналіз науково-теоретичної і методичної літератури показав, що спілкування в навчальному процесі потрібно організовувати на основі спільної – ігрової, продуктивної, пізнавальної – діяльності студентів, їхньої колективної предметно орієнтованої активності. Крім того, останнім часом у процесі вивчення іноземних мов дедалі частіше використовують активні методи навчання. При цьому мета і суть комунікативної функції цих методів – сприяти розвитку у студентів комунікативної компетенції. Комунікативна спрямованість процесу навчання іноземних мов зумовлює необхідність розроблення ігор і мовних ситуацій, дидактичний потенціал яких може реалізовуватися насамперед в оволодінні різними видами мовної діяльності. Водночас фахівці зазначають, що навчання іноземної мови має відбуватися з урахуванням вимог, які висуває майбутня професійна діяльність студента. Для цього використовують професійно орієнтоване спілкування іноземною мовою, що здійснюється за допомогою усно-мовної і (або) комунікативної діяльності.

Відповідно до документа Ради Європи «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою: вивчення, викладання, оцінювання», комунікативна компетенція поєднує в собі три компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагматичний. Лінгвістичний охоплює знання лексики, фонетики, синтаксису, а також знання, пов'язані з іншими аспектами мовної системи, незалежно від їх соціолінгвістичних варіацій. Соціолінгвістичні компетенції пов'язані із соціокультурними умовами використання мови (норми ввічливості, правила, що регулюють відносини між різними поколіннями, класами, соціальними групами тощо). Прагматичні компетенції полягають у функціональному використанні мовних засобів у мовній діяльності [1]. Стає зрозумілим, що для успішного здійснення комунікативної діяльності необхідним є не лише знання мови, а й загальні знання, практичні навички, особистісні характеристики тощо. Йдеться про майбутню систему вимог до якості підготовки фахівців, яка передбачає акцентування на їхньому гуманістичному орієнтуванні, що можна пояснити загальним спрямуванням руху суспільства від індустріального до гуманітарного. Гуманітаризація є частиною загального процесу гуманізації системи освіти і пов'язана з отриманням студентами, окрім професійних знань і вмінь, необхідного для кожної культурної людини мінімуму знань про історію розвитку людства і власного народу, про його літературу, мистецтво, релігію, тобто про морально-етичні цінності. Під гуманітаризацією треба

розуміти систему форм і методів організації навчально-виховного процесу, який дасть змогу зробити навчання складовою формування людської особистості. Кінцевою метою гуманізації і гуманітаризації освіти є формування гуманістичних ідеалів випускників усіх структур системи освіти, а також системи знань, переконань і способів діяльності, що допоможуть майбутнім фахівцям усвідомити власну професійну роль у розв'язанні проблем взаємодії людини і природи.

Ідея формування комунікативної компетенції майбутнього фахівця є не просто відображенням головних тенденцій сучасного світу. З'явилося розуміння того, що розширення комунікативного діапазону спеціаліста сприяє усвідомленню ним змісту іншомовного професійного контексту, необхідного для ефективного вирішення власних професійних завдань.

З метою подальшого поглиблення наукових уявлень про комунікативні компетенції майбутнього фахівця необхідно досліджувати ідеї, пов'язані з розробленням концептуальних основ процесу творчої самореалізації студентів, конструюванням освітнього процесу в контексті діалогу культур, обґрунтуванням спеціального підходу до формування комунікативної компетенції засобами іноземної мови, доборою і реалізацією змісту іншомовної освіти в аспекті формування комунікативних навичок студентів з урахуванням специфіки їхньої спеціальності.

Література

1. *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment.* – Cambridge University Press, 2001. – 200 p.
2. *Бунакова Т.А.* Педагогические условия формирования социально-значимых качеств личности студентов в процессе межкультурной коммуникации: дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02 / Бунакова Т.А. – Кострома: КГУ, 2006. – 161 с.
3. *Григорьева Т.Ю.* Коммуникативная компетенция как основа коммуникативного подхода при обучении иноязычной коммуникативной деятельности / Т.Ю. Григорьева // Сборник трудов Северо-Кавказского государственного технического университета: Серия «Гуманитарные науки». – Ставрополь, 2003. – Вып. 10. – С. 23–28.
4. *Зникина Л.С., Неупокоева Г.В.* Формирование профессионально-коммуникативной компетенции менеджеров: монография / Л.С. Зникина, Г.В. Неупокоева. – Екатеринбург, 2004. – 146 с.
5. *Изаренков Д.И.* Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д.И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – №4 – С. 54–60.
6. *Коротков Э.М.* Управление качеством образования: [учебное пособие для вузов] / Э.М. Коротков. – М.: Академический Проект: Мир, 2006. – 320 с.
7. *Мир психологии* [Электронный ресурс] // Психологический словарь. – Режим доступа: <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word=411>

8. *Стандарти* освітніх програм і навчальних планів Європейського фонду освіти [Електронний ресурс] // Інформаційна освітня мережа EURYDICE. – Режим доступу: <http://www.eurydice.org>
9. *Ускова Д.Н.* Развитие интерпретирующей способности личности: [монография] / Д.Н. Ускова. – М.: Социум, 2006. – 280 с.

Анотації

Наталія ТЕРЕЗЮК

Формування комунікативної компетенції студентів ВНЗ у процесі навчання іноземної мови

У статті досліджується змістовий аспект поняття «комунікативна компетенція» і визначається її роль у професійному становленні студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації.

Ключові слова: комунікативна компетенція, професійне становлення, студенти.

Наталія ТЕРЕЗЮК

Формирование коммуникативной компетенции студентов вузов в процессе обучения иностранному языку

В статье исследуется смысловой аспект понятия «коммуникативная компетенция» и определяется ее роль в профессиональном становлении студентов высших учебных заведений I–II уровней аккредитации.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, профессиональное становление, студенты.

Natalia TEREZUK

Formation of the communicative competence of students of higher educational establishments in the process of training to foreign language

The article deals with the investigation of the concept «communicative competence» and determined its role in professional becoming of students of higher educational establishments of I–II levels of accreditation.

Keywords: communicative competence, professional becoming, students.

«ІКТ» ДЛЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Теоретичні аспекти інформатизації освіти у моделі «1 учень – 1 комп'ютер»

Тамара ПУШКАРЬОВА,

кандидат педагогічних наук, заступник директора з науки і інновацій Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України,

Едуард ЛОЗОВСЬКИЙ,

кандидат економічних наук, перший заступник голови Луганської обласної державної адміністрації

Поняття «якість освіти» стало сьогодні ключовим, таким, що визначає вектор розвитку освіти в сучасному світі. Можна впевнено сказати, що з огляду на це поняття будується вся освітня стратегія: і щодо місця вітчизняної системи освіти на міжнародній арені, і результативності роботи освітніх установ, і коштів, які вкладаються в освіту. Якщо ми хочемо, щоб наша школа справді давала якісну освіту, потрібно дійти згоди: як сьогодні інтегрувати традиційні підходи вітчизняної освіти із сучасними інформаційними технологіями, уявленнями про подальший розвиток освіти відповідно до міжнародних систем оцінювання її якості.

Нині в Україні і світі розроблені і впроваджені в практику освітні технології, що дають змогу відкрити доступ до якісної освіти кожній українській дитині.

Вони є педагогічними технологіями школи майбутнього і реалізують мету Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки: «створення умов для розвитку освіти і науки, підвищення ефективності державного управління шляхом впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, забезпечення реалізації прав на вільний пошук, одержання, передачу, виробництво і поширення інформації, здійснення підготовки необхідних спеціалістів і кваліфікованих користувачів, сприяння розвитку вітчизняного виробництва високотехнологічної продукції і насамперед – конкурентоспроможних комп'ютерних програм як найважливішої складової інформаційних та комунікаційних технологій сприяння переходу економіки на інноваційний шлях розвитку» [2]. Йдеться, зокрема, про інформаційно-комунікаційні технології, що використовують доступ до всіх світових і вітчизняних відкритих освітніх ресурсів за допомогою мережі Інтернет.

Отже, не тільки педагогічне співтовариство, але і суспільство в цілому розуміє, що володіння комп'ютером (комп'ютерна грамотність) є найважливішим елементом освіти. Комп'ютерами сьогодні користуються у кожній школі. Інформаційних технологій учнів навчають уже в початковій школі. І часто виникає багато питань щодо електронного